

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ
POLİS AKADEMİYASI**

“DİO-da inzibati fəaliyyət” kafedrası

*Qiyabi təhsilənlər üçün
(əlavə təhsil)*

“İNZİBATİ MƏSULİYYƏT” FƏNNİ ÜZRƏ

Mühazirə

**Mövzu № 3. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın hüquqi
xarakteristikası**

Tərtib etdilər:

“DİO-da inzibati fəaliyyət” kafedrasının müəllimi, istifadə olan polis polkovniki
Vaqif Abışov

“DİO-da inzibati fəaliyyət” kafedrasının rəisi, polis polkovniki, h.ü.f.d., dosent
Rafiq Nəcəfquliyev

Mühazirə kafedranın iclasında müzakirə olunmuş və təsdiq edilmişdir.

Protokol № ____ “ ____ ” _____ 2017-ci il

Dəyişiklik və əlavə edilib: “ ____ ” _____ 2019-cu il.

Dəyişiklik və əlavələr edilib: _____ 2020-ci il.

Bakı – 2020

Mövzu № 3. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın hüquqi xarakteristikası

Plan:

Giriş

1. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın anlayışı, vəzifələri və prinsipləri.
2. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın iştirakçıları, onların hüquqları və vəzifələri.
3. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda sübutlar və onların qiymətləndirilməsi.

Nəticə

İstifadə və tövsiyə edilən mənbələr:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 1995 (2016).
2. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsi. Bakı, 2019.
3. “Polis haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2018.
4. “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 29 dekabr 2015-ci il tarixli Qanunu.
5. “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 29 dekabr 2015-ci il tarixli 96-VQ nömrəli Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 fevral 2016-cı il tarixli 795 №-li Fərmanı.
6. “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 29 dekabr 2015-ci il tarixli 96-VQ nömrəli Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 fevral 2016-cı il tarixli 795 №-li Fərmanı;
7. “İnzibati xətlər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin Siyahısı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 23 fevral 2017-ci il tarixli 634 №-li Fərmanı;
8. “Rayon (şəhər) məhkəmələrinin baxdığı inzibati xətlər haqqında işlər üzrə protokol tərtib etmək səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin Siyahısı”nın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 3 may 2017-ci il tarixli 1361 №-li Fərmanı.
9. Dərs vəsaiti. İnzibati məsuliyyət (sxemlərdə). V. Abışov, A. İsmayılov, R. Nəcəfquliyev. Bakı, 2012.
10. Dərs vəsaiti. İnzibati məsuliyyət V. Abışov, R. Nəcəfquliyev. Bakı, 2017.
11. Dərs vəsaiti. İnzibati məsuliyyət V. Abışov, R. Nəcəfquliyev. Bakı, 2019.
12. Кодекс РФ об Административных Правонарушениях. – Москва: Проспект, Кно Рус, 2013.-480 с.
13. Учебное пособие. Судебная практика по административному праву Рихтер И., Шупперт Г.Ф.: Москва.: Юристь, 2000.
14. www.e-qanun.az; www.din.gov.az; www.preslib.az.

Giriş

Hüquqi dövlətin formalaşması, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi, qanunçuluğun və hüquq qaydalarının möhkəmləndirilməsi bütün hüquq-mühafizə orqanlarının, o cümlədən polis orqanlarının fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsini tələb edir.

Ölkədəki hüquq qaydasının vəziyyəti polis orqanlarının inzibati xətalara qarşı mübarizənin təşkili və həyata keçirməsindən çox asılıdır. İnzibati xətalara qarşı mübarizə polisin inzibati fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən biri olan inzibati yurisdiksiya fəaliyyəti ilə aparıldığı üçün mühazirəmizin vasitəsi ilə əldə edəcəyiniz biliklər həm nəzəri, həm də təcrübə cəhətdən böyük əhəmiyyət kəsb edir. Çünki gələcək fəaliyyətinizdə inzibati xətalara qarşı mübarizəni həyata keçirərkən istifadə edəcəyiniz inzibati yurisdiksiya fəaliyyətinin inzibati xətalara qanunvericiliyinə müvafiq olaraq həyata keçirməlisiniz. Bunu təmin etmək üçün bu günkü mühazirənin vasitəsi ilə mənimsənilməsi zəruri olan biliklərə siz tərəfdən yiyələnmək mütləq xarakter daşıyır. Daha dəqiq desək, bu biliklərə yiyələnmədən gələcək fəaliyyətinizdə inzibati yurisdiksiya fəaliyyətini qanunvericiliyin tələblərinə müvafiq olaraq həyata keçirməyiniz mümkün olmayacaq.

Mühazirənin vasitəsi ilə siz gələcək xidməti fəaliyyətinizdə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının, eləcə də inzibati xətalara qanunvericiliyinin prinsiplərindən irəli gələn digər tələblərin təmin edilməsinə nail olmuş olarsınız.

Bu mühazirə vasitəsilə ilk növbədə inzibati xətalara haqqında işlər üzrə icraatın anlayışı, vəzifələri və prinsipləri, ikinci növbədə icraatın iştirakçıları və onların hüquq və azadlıqları, üçüncü növbədə icraatda sübutlar və onların qiymətləndirilməsi ilə tanış olacaqsınız. Mühazirədə aparılacaq təhlil əsasında əldə edəcəyiniz məlumatlar təcrübə fəaliyyətiniz prosesində aidiyyəti icraatın düzgün və effektiv təşkil edilməsi yönündə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Sual 1. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın anlayışı, vəzifələri və prinsipləri

Hüquq ədəbiyyatlarında inzibati yurisdiksiyanı təşkil edən icraatın əsasən aşağıdakı növləri fərqləndirilir:

- şikayətlərin baxılması üzrə icraat;
- intizam xətləri haqqında işlər üzrə icraat;
- inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraat.

Adları çəkilən icraat növləri içerisində məzmun baxımından daha geniş olanı “İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatdır”. İcraatın bu növü digərlərindən inzibati hüququn maddi və prosesual normaları ilə daha dəqiq formada nizamlanması ilə fərqlənir.

“İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın” hüquqi əsasları içerisində məzmun və mahiyyət baxımından Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsi xüsusilə qeyd edilməlidir. Lakin bu normativ hüquqi aktla yanaşı adı çəkilən icraat daxilində digər normativ hüquqi aktlar da mövcuddur. Həmin normativ hüquqi aktlara əsasən aşağıdakılar aid edilə bilər:

- “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 29 dekabr 2015-ci il tarixli Qanunu;

- “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 29 dekabr 2015-ci il tarixli 96-VQ nömrəli Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 fevral 2016-cı il tarixli 795 №-li Fərmanı;

- “İnzibati xətlər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin Siyahısı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 23 fevral 2017-ci il tarixli 634 №-li Fərmanı;

- “Rayon (şəhər) məhkəmələrinin baxdığı inzibati xətlər haqqında işlər üzrə protokol tərtib etmək səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin Siyahısı”nın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 3 may 2017-ci il tarixli 1361 №-li Fərmanı.

Hüquq ədəbiyyatlarının təhlili deməyə əsas verir ki, icraat dedikdə, prosesual fəaliyyətin xüsusi növü olub, müəyyən qrup işlərin həll edilməsi qaydasının qanunla (qanunvericiliklə) nizamlanması başa düşülür.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraat dedikdə, inzibati xətlər haqqında işlərə baxılması, təqsirkar şəxslərin müəyyən olunması və zəruri hallarda inzibati tənbehlərin tətbiq edilməsinə yönəldilmiş, dövlət orqanları, vəzifəli şəxslər və prokurorun inzibati hüququn prosesual normaları ilə nizamlanan fəaliyyəti başa düşülür.

01 mart 2016-cı il tarixdən Azərbaycan Respublikası ərazisində qüvvəyə minən Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin təhlili əsasında inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda həyata keçirilən prosesual hərəkətlərin həcmi və həyata keçirilmə vaxtından asılı olaraq icraatın aşağıdakı beş növü fərqləndirilə bilər:

1. Nisbətən sürətli icraat. Bu icraat üçün qanunverici əvvəlki İnzibati Xətlər Məcəlləsindən fərqli olaraq bəzi şərtlər müəyyən etmişdir. Belə ki, qanunverici **İXM - in 124-cü maddəsinə “İnzibati xəta hadisəsi səlahiyyətli vəzifəli şəxs tərəfindən bilavasitə aşkar edildikdə icraatın aparılması qaydası”** adını verməklə, aidiyyəti ilk şərtlərdən birini müəyyən etmişdir. Normanın adından göründüyü kimi, icraatın aparılması üçün müvafiq inzibati xətanın funksional vəzifələrini icra edən şəxs tərəfindən bilavasitə aşkar edilməsi tələb edilir. Məntiqi mühakimədən irəli gələrək belə bir sual yarana bilər ki, icraatın aparılması ilə əlaqədar digər şərtlər mövcuddurmu? Nəzərə almaq

vacibdir ki, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata başlamağa səbəblər və əsasların dairəsi daha genişdir. Qanunverici tərəfindən İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 99-cu maddəsi ilə səbəblərə aid edilmişdir:

- inzibati xəta hadisəsinin mövcudluğunu göstərən kifayət qədər halların səlahiyyətli vəzifəli şəxs tərəfindən bilavasitə və ya xüsusi texniki vasitələrin köməyi ilə aşkar edilməsi;
- dövlət orqanlarından və təşkilatlarından və ya bələdiyyələrdən məlumatların daxil olması;
- fiziki və ya hüquqi şəxslər tərəfindən təqdim edilən, yaxud kütləvi informasiya vasitələrində dərc olunmuş məlumatlar.

İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraata başlamaq üçün əsas qismində aidiyyəti məlumatlarda inzibati xətanın əlamətlərinin olması və inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı rədd edən halların olmamasıdır.

2. Adi icraat. Adı çəkilən icraatda bütün mərhələlər mövcud olur. Həmin mərhələlərə aid edilir:

- iş üzrə icraata başlamaq;
- işin baxılması;
- iş üzrə qərarların yenidən baxılması;
- iş üzrə qərarların icrası.

3. Xüsusi icraat. Bu icraat digərlərindən bir sıra prosessual hərəkətlərin inzibati xətalər qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş müddətdə və qaydada yerinə yetirilməsinə görə fərqlənir. Bu fərqlərə aid edilir:

- inzibati xətaya görə inzibati həbsin tətbiqinin mümkünlüyü;
- inzibati həbs tənbeh növü nəzərdə tutan inzibati xətalər haqqında işlərə inzibati xəta haqqında protokol daxil olduğu gün, inzibati qaydada tutulan şəxslər barəsində iş onların tutulduğu vaxtdan ən gec 48 saat keçənədək baxılması;
- inzibati həbs nəzərdə tutan inzibati xəta haqqında qərardan şikayətin verilmə müddəti.

4. İnzibati araşdırma. Qanunverici bu araşdırmanın aparılması üçün sağlamlıq əleyhinə, yaxud maliyyə, vergi, rüsum, gömrük işi, ətraf mühitin mühafizəsi, yanğın təhlükəsizliyi və cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sahəsində, habelə yol hərəkəti qaydaları əleyhinə və İXM-in 602.1-ci və 602.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xəta aşkar edildikdən sonra kifayət qədər vaxt tələb edən ekspertizanın və ya digər prosessual hərəkətlərin aparılması zərurətini müəyyən edib. İnzibati araşdırma inzibati xəta törədilən, yaxud aşkar edilən yerdə aparılır. İnzibati araşdırma inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın başlama vaxtından bir aydan artıq olmayan müddətə aparılır. İcraatında inzibati xəta haqqında iş olan səlahiyyətli vəzifəli şəxsin əsaslandırılmış vəsatəti olduqda, bu müddət yuxarı vəzifəli şəxs tərəfindən bir ayadək müddətə uzadılır. İnzibati araşdırma başa çatdıqda, inzibati xəta haqqında protokol tərtib edilir və ya inzibati xəta haqqında işin icraatına xitam verilməsi barədə qərar qəbul edilir.

5. Yönləndirilən icraat. İnzibati xəta törədilməsi ilə əlaqədar başlanılan icraat çərçivəsində təqsirkar şəxsin müəyyən olunması, inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi və zərər vurulduğu halda onun aradan qaldırılması üzrə vəzifələr qüvvədə olan Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsinin tələblərindəndir. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 43-cü maddəsi ilə rayon (şəhər) məhkəmələrinin aidiyyəti müəyyən olunmuşdur. Diqqət edilməli məqam ondan ibarətdir ki, rayon (şəhər) məhkəmələrinin aidiyyətiyində olan inzibati xətalara görə inzibati tənbehə

qərarları yalnız məhkəmələr qəbul edə bilər. Həmin icraat çərçivəsində inzibati xəta haqqında protokolların tərtib edilməsi, izahatların alınması və sübutların toplanılması kimi prosessual hərəkətlər aparılmır. Bu hərəkətləri digər orqanların müvəkkil edilən vəzifəli şəxsləri aparmalıdır. Onların dairəsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 03 may 2017-ci il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilən “Rayon (şəhər) məhkəmələrinin baxdığı inzibati xətalər haqqında işlər üzrə protokol tərtib etmək səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin Siyahısı” ilə müəyyən olunmuşdur. Beləliklə, aidiyyətliyi rayon (şəhər) məhkəmələrinə həvalə olunan inzibati xəta üzrə icraatın başlanılması, zəruri olan digər prosessual hərəkətlərin rəsmiləşdirilməsi və inzibati tənbehtmə haqqında qərarın qəbul edilməsi üçün materialların göndərilməsi yönləndirilən icraat sayılacaqdır.

İcraatın hüquqi nizamlanması

Hüquq nəzəriyyəsində hüquq normalarının maddi və prosessual növü fərqləndirilir. Maddi hüquq normaları ilə subyektlərin hüquqi vəziyyəti, hüquq və vəzifələri təsbit olunur. Prosessual normalar ilə fəaliyyətin nizamlanması, tərəflərin hüquq və vəzifələrinin həyata keçirilmə qaydası müəyyən edilir.

İnzibati məsuliyyət institutu müxtəlif növ dövlət-məcburetə təsir tədbirlərinin müəyyən edilməsi və tətbiq edilməsi ilə bağlı olan kompleks məsələləri nizamlayan böyük sayda hüquq normalarının məcmusundan ibarətdir. Onun böyük hissəsini maddi normalar təşkil edir. Maddi normalar inzibati xətalərin sistemini, inzibati tənbehtlərin növlərini, inzibati məsuliyyətin prinsiplərini müəyyən edir və digər məsələləri nizamlayır.

İnzibati prosessual normalar müvafiq maddi normaların reallaşdırılması qaydasını, onların tətbiq edilməsi prosedurasını, inzibati tənbehtlərin köməkliyi ilə təqsirkar şəxslərə qarşı məcburetə təsir tədbirlərinin həyata keçirilməsi prosesini müəyyən edir. Başqa sözlə desək, inzibati hüququn prosessual normaları inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatı tənzimləyir. İnzibati hüququn prosessual normaları vasitəsilə inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraat dövlət idarəetmə prinsiplərinə və inzibati xətalər qanunvericiliyinin prinsiplərinə müvafiq olaraq həyata keçirilir.

Məlum olduğu kimi respublikanın hüquq sistemində daxil olan sahələr arasında cinayət və cinayət-prosessual sahələri xüsusi yer tutur və müvafiq olaraq Cinayət Məcəlləsi və Cinayət-Prosessual Məcəlləsi ilə tənzim olunur. Bununla yanaşı dövlətimizin hüquq sistemində digər sahələr də öz əksini tapmışdır. Bu sahələr arasında mülki münasibətlər də xüsusi yer tutur və müvafiq olaraq maddi normalar əsasında Mülki Məcəllə ilə nizama salınır. Mülki Məcəllə ilə müəyyən olunmuş təzahürlərin həyatda reallaşdırılması üçün qanunverici tərəfindən müvafiq şəkildə prosessual normalar Mülki-Prosessual Məcəllədə sistemləşdirilmişdir.

Lakin inzibati hüquq normaları ilə tənzimlənən ictimai münasibətlərin pozulması ilə başlanmalı olan icraatın həyata keçirilməsi və bundan irəli gələn digər məsələlərin tənzimlənməsi üçün müstəqil qanunvericilik aktı qəbul olunmamışdır. Bütün bunları inzibati hüquqda həm maddi, həm də prosessual normaların olması ilə izah edilə bilər. Söylənilən fikirlər öz təsdiqini İnzibati Xətalər Məcəlləsində tapmışdır. Adı çəkilən Məcəllə 6 bölmədən, 40 fəsildən və 609 maddədən ibarətdir. Məcəllənin I-II bölmələrində, yəni 1-47-ci maddələri ilə inzibati xətalər qanunvericiliyi, onun vəzifələri və prinsipləri, inzibati xəta və inzibati məsuliyyət, inzibati tənbeh və bu tənbehtlərin tətbiqi qaydaları, inzibati məsuliyyətdən azad etmə, işlərə baxmaq səlahiyyəti olan subyektlər, səlahiyyəti olan orqanlar (vəzifəli şəxslər) tərəfindən baxılmış inzibati xətalər haqqında işlər barədə elektron informasiya sistemləri və ehtiyatları müəyyən olunmuş (maddiləş-

miş), Məcəllənin III-V bölmələrində isə, yəni 48-156-cı maddələrində inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatı nizamlayan prosessual normalar öz əksini tapmışdır.

Nəzərə almaq vacibdir ki, 01 sentyabr 2000-ci il tarixdən 29 fevral 2016-cı il tarixinə qədər ölkəmizdə qüvvədə olan inzibati xətlər qanunvericiliyindən fərqli olaraq, cari ilin 01 mart tarixindən qüvvəyə minən İnzibati Xətlər Məcəlləsində prosessual hissə ümumi hissəyə daxil edilmişdir. Xüsusi hissədə isə ayrı-ayrı inzibati xəta tərkibləri öz əksini tapmışdır (İXM, maddələr 157-609).

Təcrübədə bir çox insanlar “İnzibati icraat” anlayışını məzmun baxımından “İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraat” anlayışı ilə səhv salır. Yeri gəlmişkən, inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraat - hüquqi tənzimləmə olaraq inzibati xətlər haqqında qanunvericilik əsasında həyata keçirilir. Digər anlayış olan “İnzibati icraat” isə məzmun baxımından inzibati xətlər ilə bağlı deyil. Bu icraat inzibati hüquqların verilməsi üzrə inzibati aktın qəbul edilməsində (xüsusi razılıqların, lisenziyaların verilməsi, hüquqi şəxsin qeydiyyatı və s.) ifadə olunur. Onu Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti, mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları, habelə bələdiyyələr və qanunla səlahiyyət verilən fiziki şəxslər həyata keçirə bilər.

Azərbaycan Respublikası İXM-in 1-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının inzibati xətlər qanunvericiliyi İnzibati Xətlər Məcəlləsindən ibarətdir. İXM Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, hamılıqla qəbul edilmiş beynəlxalq hüququn normalarına və prinsiplərinə əsaslanır. İnzibati məsuliyyət müəyyən edən və inzibati xəta törətmiş şəxsin tənbeh edilməsini nəzərdə tutan qanunlar İnzibati Xətlər Məcəlləsinə daxil olduqdan sonra tətbiq edilir. Göründüyü kimi, inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın hüquqi nizamlanması əsasında Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsi təşkil edir.

İcraatın vəzifələri və prinsipləri

Azərbaycan Respublikası İXM-in 48-ci maddəsinə əsasən inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın vəzifələri müəyyən edilmişdir. Qanunvericinin mövqeyindən aydın olur ki, inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın vəzifələrinə daxildir:

- şəxslərin hüquqlarını və azadlıqlarını, onların qanuni mənafələrini qorumaq;
- inzibati xəta haqqında hər bir işin hallarını vaxtında, hərtərəfli, tam və obyektiv surətdə aydınlaşdırmaq;
- inzibati xəta törətmiş şəxsi aşkar etmək və inzibati məsuliyyətə cəlb etmək;
- çıxarılmış qərarın icrasını təmin etmək;
- inzibati xətanın törədilməsinə kömək edən səbəbləri və şəraiti aşkar etmək;
- inzibati xətlərin qarşısını almaq.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın həyata keçirilməsi zamanı İXM-in 4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətlər qanunvericiliyinin prinsipləri və inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın əsas prinsipləri rəhbər tutulur.

Həmin prinsiplər aşağıdakılardır:

- ✓ insan və vətəndaş hüquqlarına və azadlıqlarına hörmət edilməsi (İXM, maddə 5);
- ✓ qanunçuluq (İXM, maddə 6);
- ✓ qanun qarşısında bərabərlik (İXM, maddə 7);
- ✓ təqsirsizlik prezumpsiyası (İXM, maddə 8);
- ✓ ədalətlik (İXM, maddə 9);
- ✓ inzibati xətlərin qarşısının alınması (İXM, maddə 10);

- ✓ Azərbaycan Respublikasının inzibati xətlər qanunvericiliyinin qüvvəsi (İXM, maddə 11);
- ✓ İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın aparıldığı dil (İXM, maddə 49);
- ✓ İnzibati xətlər haqqında işlərə açıq baxılması prinsipi;
- ✓ Maddə 50. İnzibati xətlər haqqında işlərə açıq baxılması (İXM, maddə 50);
- ✓ Maddə 51. İnzibati xəta haqqında iş üzrə məlumatların yayılmasının yolverilməzliyi (İXM, maddə 51).

İnsan və vətəndaş hüquqlarına və azadlıqlarına hörmət edilməsi prinsipi dedikdə, Azərbaycan Respublikası İXM-in 5-ci maddəsinə əsasən aşağıdakılar başa düşülməlidir:

“İnsan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları ali dəyərə malikdir. Bu hüquqların və azadlıqların pozulmasına yol verən bütün dövlət orqanları, qurumları və vəzifəli şəxslər məsuliyyət daşıyırlar. İXM insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının dövlət orqanları, qurumları və vəzifəli şəxslər tərəfindən pozulmasının qarşısının alınmasını və onlara hörmət olunmasını təmin edir”.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın təmin edilməsi tədbirləri tətbiq edilərkən insan ləyaqətini alçaldan qərarların verilməsinə və hərəkət edilməsinə yol verilmir. İXM-də öz əksini tapmış bu müddəə öz mənbəyini Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 12, 24, 26, 31, 46 və 71-ci maddələrindən və “İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamə”dən götürmüşdür.

Qanunçuluq prinsipi Azərbaycan Respublikası İXM-in 6-cı maddəsinə əsasən aşağıdakıları özündə ehtiva edir:

“İnzibati xətlərə görə inzibati tənbeh İXM-ə uyğun olaraq tətbiq edilir. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın təmin edilməsi tədbirləri tətbiq edilərkən qanunvericiliyin tələblərinə əməl olunması yuxarı orqanların və vəzifəli şəxslərin idarə nəzarəti ilə, məhkəmə və ya prokuror nəzarəti ilə və şikayət etmək hüququ ilə təmin edilir.

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər qanunvericiliyinin analogiya üzrə tətbiqinə yol verilmir”.

İXM-in 6-cı maddəsində qanunçuluğun təmin edilməsi barədə müəyyən olunmuş əsas müddəə öz mənbəyini Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 26, 60, 61, 71 və 79-cu maddələrindən götürmüşdür. Digər tərəfdən isə İXM-in 6-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş əsas müddələrin həyata keçirilməsinin təmin edilməsinə nəzarət “Məhkəmələr və hakimlər haqqında”, “Polis haqqında” və “Prokurorluq haqqında” qanunlar ilə həyata keçirilir.

Qanun qarşısında bərabərlik prinsipi Azərbaycan Respublikası İXM-in 7-ci maddəsində öz əksini tapmışdır. Bu maddənin məzmununda aşağıdakılar bir mənalı tələb olunur:

İnzibati xəta törətmiş şəxslər irqindən, milliyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən və digər hallardan asılı olmayaraq qanun qarşısında bərabərdirlər. Bu maddədə nəzərdə tutulmuş əsaslara görə heç kəs inzibati məsuliyyətə cəlb oluna və inzibati məsuliyyətdən azad oluna bilməz.

Azərbaycan Respublikasının keçmiş Prezidentinin və onun arvadının (ərinin) inzibati məsuliyyətlə bağlı toxunulmazlığı “Azərbaycan Respublikasının keçmiş Prezidentinin və onun ailə üzvlərinin təminatı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanunu ilə tənzimlənir.

Hüquqi şəxslər mülkiyyət formasından, yerləşdiyi yerdən, təşkilati-hüquqi formasından və tabeliyindən asılı olmayaraq inzibati məsuliyyətə cəlb edilir.

İXM-in 7-ci maddəsi ilə müəyyən olunmuş qanun qarşısında bərabərlik prinsipi öz

mənbəyini Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 25, 60, 61-ci maddələrindən götürmüşdür.

Təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipi Azərbaycan Respublikası İXM-in 8-ci maddəsi ilə müəyyən olunmuşdur. Həmin maddənin tələbinə əsasən, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin təqsiri İXM ilə nəzərdə tutulmuş qaydada sübuta yetirilmədikdə və bu, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata baxmış hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qüvvəyə minmiş qərarı ilə müəyyən edilmədikdə, o, təqsiri olmayan hesab edilir. İnzibati məsuliyyətə cəlb olunmuş şəxs öz təqsirsizliyini sübut etməyə borclu deyildir. İnzibati məsuliyyətə cəlb olunan şəxsin təqsirli olması barəsində olan şübhələr onun xeyrinə həll olunur.

İXM-in 8-ci maddəsində təsbit olunan təqsirsizlik prezumpsiyasının prinsip kimi hüquqi mənbəyi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 63-cü maddəsidir.

Ədalətlik prinsipinin hüquqi təbiəti Azərbaycan Respublikası İXM-in 9-cu maddəsində normativ məzmun almışdır. Bu prinsipə görə, inzibati xəta törətmiş şəxs haqqında tətbiq edilən tənbeh ədalətli olmalıdır, yəni inzibati xətanın xarakterinə, onun törədilməsi hallarına uyğun, qanuni və əsaslı olmalıdır. Bir inzibati xətaya görə heç kəs iki dəfə inzibati məsuliyyətə cəlb oluna bilməz.

İnzibati xətaların qarşısının alınması prinsipi. Adı çəkilən prinsip barədə Azərbaycan Respublikası İXM-in 10-cu maddəsində deyilir: “dövlət orqanları və bələdiyyələr inzibati xətaların qarşısının alınması, inzibati xətaların törədilməsinə kömək edən səbəblərin və şəraitin aşkar edilməsi və aradan qaldırılması, vətəndaşların hüquq şüurunun və mədəniyyətinin yüksəldilməsi və Azərbaycan Respublikasının qanunlarına ciddi əməl etmək ruhunda tərbiyə olunması sahəsində tədbirlər hazırlayır və həyata keçirirlər”.

Azərbaycan Respublikası İXM-in 49-cu maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasında inzibati xətalar haqqında işlər üzrə icraat Azərbaycan dilində, yaxud müəyyən ərazidəki əhalinin çoxluq təşkil edən hissəsinin dilində aparılır.

İşdə iştirak edən, inzibati xətalar haqqında işlər üzrə icraatın aparıldığı dili bilməyən şəxslər ana dilində və ya bildiyi hər hansı başqa dildə məlumat, izahatlar, şikayət və ya vəsatət vermək hüququ ilə, habelə İnzibati Xətalar Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada tərcüməçinin xidmətlərindən istifadə etmək hüququ ilə təmin olunurlar.

İnzibati xətalar haqqında işlərə açıq baxılması prinsipi. Azərbaycan Respublikası İXM-in 50-ci maddəsinə əsasən, dövlət və ya kommertiya sirlərinin, şəxsi və ailə sirlərinin, yaxud qanunla qorunan digər sirlərin yayılmasına gətirib çıxara bilən hallar, həmçinin inzibati xətalar haqqında işlər üzrə icraatda iştirak edən şəxslərin, onların yaxın qohumlarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi halları istisna olmaqla, inzibati xətalar haqqında işlərə açıq baxılır.

İnzibati xətalar haqqında işlərin qapalı baxılmasına zərurət olduğu halda, bu barədə səlahiyyətli subyekt tərəfindən qərardad qəbul edilir.

İnzibati xəta haqqında iş üzrə məlumatların yayılmasının yolverilməzliyi prinsipi. Bu prinsip Azərbaycan Respublikası İXM-in 51-ci maddəsinə əsasən tətbiq edilir: “İnzibati xəta haqqında iş üzrə məlumatlar yalnız icraatında inzibati xəta haqqında iş olan hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin), belə məlumatlar zərər çəkmiş şəxsin şəxsi maraqlarına toxunduqda isə, habelə zərər çəkmiş şəxsin icazəsi ilə və onların mümkün hesab etdiyi həcmdə elan oluna bilər.

İnzibati xəta haqqında iş üzrə icraat zamanı foto və ya video çəkiliş, yaxud səsyzma aparılıbsa, barəsində inzibati icraat aparılan şəxsin və zərər çəkmiş şəxsin razılığı olmadan həmin foto və ya video çəkiliş, yaxud səsyzma materialları kütləvi informasiya vasitələrində yayımlana bilməz”.

İcraatda vəkilin iştirakının məcburiliyi. İXM-in 66-cı maddəsinə əsasən icraatda vəkilin iştirakının məcburi olması halları nəzərdə tutulmuşdur. Qanunvericinin mövqeyinə əsasən, inzibati qaydada tutulan yetkinlik yaşına çatmayanların, lal, kar, kor, fiziki və ya psixi qüsurlarına görə özlərinin müdafiə hüququnu həyata keçirə bilməyən digər şəxslərin işlərində vəkilin iştirakı məcburidir. Göstərilən hallarda barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin müdafiəçidən imtinası qəbul olunmur.

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs tərəfindən seçilmiş vəkilin gəlməsi mümkün olmadıqda, hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) həmin şəxsi vəkil ilə təmin edir.

Maddi vəziyyətinə görə öz hesabına vəkil tutmaq imkanı olmadıqda, inzibati qaydada tutulmuş şəxsə hüquqi yardım dövlətin vəsaiti hesabına göstərilir. Belə halda vəkil öz vəzifələrini yerinə yetirməkdən imtina edə bilməz.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın bütün prinsipləri bir-biri ilə bağlıdır və onlar vahid formada həyata keçirilməklə icraatın ahəngdar sistemini təşkil edirlər. Məhz bu səbəblərdən asılı olaraq icraat prosesində aşkarlıq prinsipi naminə maddi həqiqət prinsipini, operativlik prinsipi naminə isə qanunçuluq prinsipini pozmaq yolverilməzdir. Fikrimizcə, icraatın bütün prinsiplərinin ardıcılıqla həyata keçirilməsi ilə icraatın məqsədinə və onun qanun çərçivəsində həyata keçirilməsinə nail olmaq mümkündür.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın vəzifələrinin tam, vaxtında və səmərəli yerinə yetirilməsi və icraatda qanunçuluğun təmin edilməsi məqsədi ilə icraat iştirakçıları tərəfindən müəyyən vəsatətlər də qaldırıla bilər.

İXM-in 52-ci maddəsinə əsasən, inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda iştirak edən şəxslər icraatında həmin işlər olan hakimə, səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) baxılması məcburi sayılan vəsatət vermək hüququna malikdirlər.

Vəsatət yazılı formada verilir və ona dərhal baxılmalıdır. Vəsatətin təmin olunmasından imtina edildikdə, bu barədə qərar qəbul edilir.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraat prosesində bəzi halların mövcudluğundan icraat başlanıla bilməz, başlanmış icraata isə xitam verilir. Bu hallar İXM-in 53-cü maddəsinə əsasən aşağıdakılardır:

- inzibati xəta hadisəsi olmadıqda;
- inzibati xəta tərkibi olmadıqda;
- şəxs son zərurət vəziyyətində hərəkət etdikdə;
- şəxs zəruri müdafiə vəziyyətində hərəkət etdikdə;
- inzibati məsuliyyət müəyyən edən normativ hüquqi akt ləğv olunduqda;
- aidiyyəti müddətlər başa çatdıqda (İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 38-ci maddəsində nəzərdə tutulan müddətlər);
- barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə aid eyni fakt üzrə inzibati tənbeh etmək haqqında hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qərarı olduqda, yaxud inzibati xəta haqqında işə xitam verilməsi barəsində ləğv edilməmiş qərar olduqda, habelə həmin fakt üzrə cinayət işi başlamaq haqqında qərar olduqda;
- barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs öldükdə;
- İXM 157 və 158-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətanı törətmiş şəxs zərər çəkmiş şəxslə barışdıqda.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraata da prokuror nəzarəti həyata keçirilir. Belə ki, qüvvədə olan İXM-in 54-cü maddəsi “İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraat zamanı prokuror nəzarəti” adlanır.

Prokuror inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraat zamanı baş vermiş qanun pozuntusunu aradan qaldırmaq üçün vaxtında tədbirlər görür və inzibati xətlər haqqında

işlər üzrə icraatın aparılmasında Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və qanunlarının tətbiqinə və icrasına prokuror nəzarətini həyata keçirir.

İXM-in 191.1, 195.1, 197.3, 197.4, 197.5, 205, 253-1.1.1 (yaşlılıqların kadastrının aparılmamasına münasibətdə), 253-1.1.2 (yaşlılıqların kadastr məlumatlarının təhrif edilməsinə münasibətdə), 284.2, 339.2 - 339.5, 340.2, 341, 376, 399, 410.3, 440-1.1 (dövlət orqanlarına (qurumlarına) və bələdiyyələrə münasibətdə), 440-1.2, 440-1.3, 445-1, 516-1.2 (qəbiristanlıqların qorunması tələblərinin pozulmasına münasibətdə), 516-1.3 (dəfnə icazə verilməyən ərazilərdə dəfnələrin həyata keçirilməsinə münasibətdə), 528-1.3, 531, 538-1.4 - 538-1.6, 550.2-550.5, 558.2, 558.3, 559, 563.2, 567, 568, 569, 573, 594-1, 594-2, 595.2, 596, 601 və 606.1-ci maddələrində nəzərdə tutulan inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın başlanması haqqında qərar prokuror tərəfindən qəbul edilir. Prokuror İXM-in 99.3-cü maddəsinə əsasən digər inzibati xətlər haqqında işlər üzrə də icraatın başlanması haqqında qərar qəbul etmək hüququna malikdir.

Prokuror, həmçinin inzibati xətlər haqqında işlərin baxılmasında iştirak etmək, işin baxılması zamanı baş verən məsələlər üzrə rəy və ya vəsatət vermək, inzibati xəta haqqında iş üzrə qəbul edilən qərardan və ya qərardaddan protest vermək hüququna malikdir.

Prokuror İXM-in 99.1.2 və 99.1.3-cü maddələrində nəzərdə tutulan məlumatlara baxaraq, on beş gün müddətində inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın başlanması haqqında qərar və ya inzibati xəta haqqında işin başlanmasının rədd edilməsi haqqında əsaslandırılmış qərardad qəbul edir. Qərardadın surəti məlumatları vermiş şəxslərə göndərilir. Həmin qərardaddan onun rəsmi qaydada verildiyi vaxtdan on gün müddətində yuxarı prokurora və ya məhkəməyə şikayət verilə bilər.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın başlanması haqqında qərarda İXM-in 100-cü maddəsində olan məlumatlar göstərilir. İXM-in 102.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan hal istisna olmaqla, inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın başlanması haqqında qərar İXM-in 103-cü maddəsində müəyyən edilmiş müddətdə baxılması üçün hakimə və ya səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) göndərilir.

Yetkinlik yaşına çatmayanlar barəsində inzibati xətlər haqqında, habelə öz təşəbbüsü ilə başlanmış inzibati xətlər haqqında işlərin baxılmasının yeri və vaxtı prokurora bildirilir. Həmin işə prokurorun iştirakı olmadan yalnız o hallarda baxıla bilər ki, işə baxılmasının yeri və müddətinin ona vaxtında bildirilməsi barədə məlumat olsun və ya işə baxılmasını təxirə salmaq haqqında ondan vəsatət daxil olmasın.

İnzibati xətlər qanunvericiliyində inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraat prosesində çəkilən məsrəflərin ödənilməsi qaydası da nəzərdə tutulmuşdur. İXM-in 55-ci maddəsinə əsasən, inzibati xətlər haqqında işlər üzrə məsrəflər zərər çəkmişlərə, şahidlərə, onların qanuni nümayəndələrinə, hal şahidlərinə, ekspertlərə, mütəxəssislərə və tərcüməçilərə verilmiş məbləğlərdən; maddi sübutların saxlanılmasına, göndərilməsinə (daşınmasına) və tədqiq edilməsinə xərclənən məbləğlərdən ibarətdir.

Fiziki şəxslər barəsində inzibati xətlər haqqında işlər üzrə məsrəflər dövlət hesabına ödənilir. Hüquqi şəxslər barəsində inzibati xətlər haqqında işlər üzrə məsrəflər isə həmin şəxslərin üzərinə qoyulur. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə məsrəflərin məbləği məsrəflərə aid olan çəkilmiş xərcləri təsdiq edən işə əlavə edilmiş sənədlər əsasında müəyyən edilir. Məsrəflər haqqında qəbul edilmiş qərar inzibati tənbeh tətbiq edilməsi və ya inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata xitam verilməsi haqqında qərarda göstərilir.

Birinci sualı yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdik ki:

1. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraat dedikdə, inzibati xətlər haqqında

işlərin baxılması və zəruri hallarda inzibati tənbehlərin tətbiq edilməsinə yönəldilmiş, dövlət orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin inzibati hüququn prosessual normaları ilə nizamlanan fəaliyyəti başa düşülür.

2. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda həyata keçirilən prosessual hərəkətlərin həcmindən və onların həyata keçirilmə vaxtından asılı olaraq icraatın nisbətən sürətli, adi, xüsusi, inzibati araşdırma və yönləndirilən növlərini göstərmək olar

3. İXM-ə əsasən inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın vəzifələrinə şəxslərin hüquqlarını və azadlıqlarını, onların qanuni mənafelərini qorumaq, inzibati xəta haqqında hər bir işin hallarını vaxtında, hərtərəfli, tam və obyektiv surətdə aydınlaşdırmaq, inzibati xəta törətmiş şəxsi aşkar etmək və onu inzibati məsuliyyətə cəlb etmək, çıxarılan qərarın icrasını təmin etmək, habelə inzibati xətanın törədilməsinə kömək edən səbəbləri və şəraiti aşkar etmək, həmçinin inzibati xətlərin qarşısını almaq aiddir.

4. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraat prosesində inzibati xəta hadisəsi olmadıqda, inzibati xəta tərkibi olmadıqda, şəxs son zərurət və ya zəruri müdafiə vəziyyətində hərəkət etdikdə, eləcə də inzibati məsuliyyət müəyyən edən hüquqi akt ləğv olunduqda icraat başlanıla bilməz, başlanmış icraata isə xitam verilir.

Sual 2. İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın iştirakçıları, onların hüquqları və vəzifələri

İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraat məzmun baxımından bir sıra orqanların və vəzifəli şəxslərin hərəkətlərindən ibarətdir. İcraat prosesində əsas rolu dövlət orqanları və onların vəzifəli şəxsləri oynayır. Belə ki, həmin subyektlər inzibati xətalər qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qaydalara müvafiq olaraq inzibati xətalərin aşkar edilməsi, inzibati tənbehlərin tətbiq edilməsi və onların icra edilməsi üzrə müxtəlif tədbirlər həyata keçirmək səlahiyyətinə malikdirlər.

İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatda digər şəxslərdə də iştirak edir. İcraatın iştirakçılarının bir qrupu öz maraqlarını müdafiə edir, digərləri isə ayrı-ayrı prosessual hərəkətlərin həyata keçirilməsinə köməklik göstərmək üçün cəlb edilirlər.

İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatda iştirak edən orqan və vəzifəli şəxsləri, eləcə də digər iştirakçıları səlahiyyətlərinin məzmun və həcmi, onların icraatda iştirakının forma və metodları baxımdan bir neçə qrupa bölmək olar:

- ✚ işin müqəddəratını müəyyən edən hüquqi sənədlər tərtib etmək və müvafiq hüquqi aktları qəbul etmək hüququna malik olan səlahiyyətli orqanlar və vəzifəli şəxslər;
- ✚ işdə şəxsi marağı olan subyektlər;
- ✚ icraatın həyata keçirilməsinə köməklik göstərən şəxslər və orqanlar.

Səlahiyyətli orqan və vəzifəli şəxslər. İnzibati xətalər haqqında iş üzrə icraatda dövlət hakimiyyətini həyata keçirən dövlət orqanlarının və vəzifəli şəxslərin səlahiyyətləri eyni deyildir. İnzibati xətalər haqqında işlərə baxmaq səlahiyyəti olan orqanların növləri və onların səlahiyyətlərinin həcmi Azərbaycan Respublikası İXM-in 40-43-cü maddələrində və "Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin təsdiq edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 29 dekabr 2015-ci il tarixli 96-VQ nömrəli Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 fevral 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə müəyyən edilmişdir.

İcraatın bu qrupuna daxil olan orqan və vəzifəli şəxslər öz səlahiyyətləri çərçivəsində aşağıdakı funksiyaları həyata keçirir:

- inzibati xətalər haqqında protokolun tərtib edilməsi;
- inzibati xəta haqqında işin baxılması üçün aidiyyəti üzrə göndərilməsi;
- qəbul edilmiş qərardan protest verilməsi və ya etiraz edilməsi;
- icraatın dayandırılması, təzələnməsi və icraata xitam verilməsi haqqında qərarın qəbul edilməsi;
- iş üzrə qərarın qəbulu, dəyişdirilməsi və ya işə xitam verilməsi;
- iş üzrə qəbul edilmiş qərarın icra edilməsi və s.

İşdə şəxsi marağı olan subyektlər. İcraatın bu qrupuna daxil olan subyektlər birinci qrupa daxil olan icraat iştirakçılarından fərqli olaraq hakimiyyət səlahiyyətlərinə malik olmur.

İcraatın bu qrupuna daxil olan subyektlərə aiddir:

- barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs (İXM, maddə 61);
- zərər çəkmiş şəxs (İXM, maddə 62);
- fiziki şəxsin qanuni nümayəndələri (İXM, maddə 63);
- hüquqi şəxsin nümayəndəsi (İXM, maddə 64);
- müdafiəçi və nümayəndə (İXM, maddə 65).

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin hüquq və vəzifələri Azərbaycan Respublikası İXM-in 61-ci maddəsində təsbit olunmuşdur.

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin aşağıdakı hüquqları

vardır:

- inzibati xəta haqqında iş üzrə bütün materiallarla tanış olmaq;
- izahat vermək;
- sübutlar təqdim etmək;
- vəsatət və etirazlar vermək;
- işə baxılarkən müdafiəçinin hüquqi yardımından istifadə etmək;
- inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın təmin edilməsi tədbirlərinin tətbiqindən və iş üzrə qərardan şikayət vermək;
- ana dilində çıxış etmək və icraatın aparıldığı dildə danışa bilmirsə, tərcüməçinin xidmətlərindən pulsuz istifadə etmək;
- inzibati xəta hadisəsinin baş verdiyi yer videomüşahidə vasitələrinin (videokameraların) nəzarəti altındadırsa, hadisənin görüntülərinin elektron daşıyıcıda surətini almaq;
- yol hərəkəti qaydaları əleyhinə törədilən inzibati xəta, yaxud İXM-in 353.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan inzibati xəta xüsusi texniki vasitələrin köməyi ilə aşkar edildikdə, nəqliyyat vasitəsinin dövlət qeydiyyat nişanının nömrəsi, inzibati xəta sürət həddinin aşılması ilə əlaqədar olduqda sürətölçən cihazın göstəricisi, inzibati xətanın törədilmə yeri və tarixi barədə məlumatlar göstərilməklə, inzibati xətanın törədildiyi anın fotosəklini almaq.

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs İnzibati Xətalər Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş digər hüquqlardan da istifadə edə bilər.

İnzibati xəta haqqında iş barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin iştirakı ilə baxılır. Həmin iş şəxsin iştirakı olmadan, yalnız o hallarda baxılır ki, işə baxılma yeri və müddətinin ona vaxtında bildirilməsi barədə məlumat olsun və ya işə baxılmasını təxirə salmaq haqqında ondan vəsatət daxil olmasın, yaxud belə vəsatət rədd edilmiş olsun.

İnzibati xəta haqqında işə baxarkən hakim, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin iştirakını məcburi hesab edə bilər.

İnzibati həbs, Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara əcnəbiləri və vətəndaşlığı olmayan şəxsləri inzibati qaydada çıxarma və ya ictimai işlər nəzərdə tutan inzibati xətalər haqqında işlərə baxılarkən barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin iştirakı məcburidir.

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılarkən işin hallarının müzakirəsi yetkinlik yaşına çatmayanlara mənfi təsir göstərə biləcəyi hallarda, onlar müvəqqəti olaraq işdə iştirakdan kənarlaşdırılır.

Zərər çəkmiş şəxs. İXM-in 62-ci maddəsinə əsasən, inzibati xəta nəticəsində mənəvi, fiziki və ya maddi zərər dəymiş şəxs zərər çəkmiş şəxs sayılır. Onun aşağıdakı hüquqları vardır:

- inzibati xəta haqqında iş üzrə bütün materiallarla tanış olmaq;
- izahat vermək;
- sübutlar təqdim etmək;
- vəsatət və etirazlar vermək;
- hüquqi yardımdan istifadə etmək;
- iş üzrə qəbul edilmiş qərardan şikayət vermək;
- ana dilində çıxış etmək və icraatın aparıldığı dildə danışa bilmirsə, tərcüməçinin xidmətlərindən pulsuz istifadə etmək;

- inzibati xəta hadisəsinin baş verdiyi yer videomüşahidə vasitələrinin (video-kameraların) nəzarəti altındadırsa, hadisənin görüntülərinin elektron daşıyıcıda surətini almaq;

- yol hərəkəti qaydaları əleyhinə törədilən inzibati xəta xüsusi texniki vasitələrin köməyi ilə aşkar edildikdə, nəqliyyat vasitəsinin dövlət qeydiyyat nişanının nömrəsi, inzibati xəta sürət həddinin aşılması ilə əlaqədar olduqda sürətölçən cihazın göstəricisi, inzibati xətanın törədilmə yeri və tarixi barədə məlumatlar göstərilməklə, inzibati xətanın törədildiyi anın fotosəklini almaq.

Zərər çəkmiş şəxs İXM ilə müəyyən edilmiş digər hüquqlardan da istifadə edə bilər.

İnzibati xətlər haqqında işlərə zərər çəkmiş şəxsin iştirakı ilə baxılır. Həmin şəxsin iştirakı olmadan işə yalnız o hallarda baxıla bilər ki, işə baxılmasının yeri və müddətinin ona vaxtında bildirilməsi barədə məlumat olsun və ya işə baxılmasını təxirə salmaq haqqında ondan vəsatət daxil olmasın, yaxud belə vəsatət rədd edilmiş olsun.

Fiziki şəxsin qanuni nümayəndələri. Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan fiziki şəxs və ya zərər çəkmiş şəxs yetkinlik yaşına çatmadıqda və ya fiziki, yaxud psixi qüsurlarına görə müstəqil olaraq hüquqlarını özləri həyata keçirmək imkanına malik olmadıqda, həmin şəxslərin mənafeyini təmsil etməyə onların qanuni nümayəndələrinin hüququ vardır.

Valideynlər, övladlığa götürənlər, qəyyumlar və himayəçilər fiziki şəxsin qanuni nümayəndələri hesab olunurlar.

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan fiziki şəxsin və ya zərər çəkmiş şəxsin qanuni nümayəndəsi olmadıqda, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan səlahiyyətli vəzifəli şəxs qəyyumluq və himayə orqanlarını qanuni nümayəndə hesab edir.

Fiziki şəxsin qanuni nümayəndəsi olan şəxslərin qohumluq əlaqələri və ya müvafiq səlahiyyətləri Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada müvafiq sənədlərlə təsdiq olunur.

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan fiziki şəxsin və ya zərər çəkmiş şəxsin qanuni nümayəndəsi təmsil etdiyi şəxs barəsində İXM ilə nəzərdə tutulmuş hüquqlara malikdir və vəzifələri daşıyır. On səkkiz yaşına çatmayan şəxslər barəsində inzibati xətlər haqqında işlərə baxarkən hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) həmin şəxsin qanuni nümayəndəsinin iştirakını məcburi hesab edə bilər.

Hüquqi şəxsin nümayəndəsi. Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan və ya zərər çəkmiş olan hüquqi şəxslərin hüquqlarının və qanuni mənafeələrinin müdafiəsi onların nümayəndələri tərəfindən həyata keçirilir. Hüquqi şəxsin rəhbəri, habelə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada hüquqi şəxsin mənafeələrinin təmsil edilməsi etibar edilmiş digər şəxslər hüquqi şəxslərin nümayəndələri hesab edilir, hüquqi şəxsin nümayəndəsinin səlahiyyəti onun qulluq mövqeyini təsdiq edən sənədlərlə müəyyən edilir. Hüquqi şəxs tərəfindən törədilmiş inzibati xətlər haqqında işlərə hüquqi şəxsin nümayəndəsinin və ya vəkilinin iştirakı ilə baxılır. Həmin şəxslərin iştirakı olmadan inzibati xəta haqqında işə yalnız o hallarda baxıla bilər ki, işə baxılmasının yeri və müddətinin ona vaxtında bildirilməsi barədə məlumat olsun və ya işə baxılmasını təxirə salmaq haqqında ondan vəsatət daxil olmasın, yaxud belə vəsatət rədd edilsin.

İnzibati xətlər haqqında işlərə baxarkən hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) hüquqi şəxsin nümayəndəsinin iştirakını məcburi hesab edə bilər.

Müdafiəçi və nümayəndə. Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə hüquqi yardım göstərmək üçün inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatda müdafiəçi,

zərər çəkmiş şəxsə hüquqi yardım göstərmək üçün isə nümayəndə iştirak edə bilər.

Məhkəmənin baxdığı inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata fiziki şəxsin müdafiəçisi qismində yalnız vəkil, zərər çəkmiş fiziki şəxsin nümayəndəsi qismində isə onun yaxın qohumu və ya vəkil buraxılır.

İXM-in 65.1-1-ci maddəsində nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla, müdafiəçi qismində və nümayəndə kimi inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatda vəkil və ya digər şəxslər iştirak edə bilərlər.

İnzibati xəta haqqında protokol tərtib edildiyi vaxtdan müdafiəçi və nümayəndə inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatda iştirak etməyə buraxılır. Törədilmiş inzibati xətaya görə fiziki şəxs barəsində inzibati qaydada tutmaq tətbiq edildiyi hallarda, müdafiəçi həmin şəxs inzibati qaydada tutulduğu vaxtdan inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatda iştirak etməyə buraxılır.

Müdafiəçi və nümayəndənin aşağıdakı hüquqları vardır:

- + inzibati xəta haqqında iş üzrə bütün materiallarla tanış olmaq;
- + sübutlar təqdim etmək;
- + vəsatət və etirazlar vermək;
- + işin baxılmasında iştirak etmək;
- + inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın təmin edilməsi tədbirlərinin tətbiqindən və iş üzrə qəbul edilmiş qərardan şikayət vermək;
- + inzibati xəta hadisəsinin baş verdiyi yer videomüşahidə vasitələrinin (video-kameraların) nəzarəti altındadırsa, hadisənin görüntülərinin elektron daşıyıcıda surətini almaq;
- + yol hərəkəti qaydaları əleyhinə törədilən inzibati xəta, İXM-in 353.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan inzibati xəta xüsusi texniki vasitələrin köməyi ilə aşkar edildikdə, nəqliyyat vasitəsinin dövlət qeydiyyat nişanının nömrəsi, inzibati xəta sürət həddinin aşılması ilə əlaqədar olduqda sürətölçən cihazın göstəricisi, inzibati xətanın törədilmə yeri və tarixi barədə məlumatlar göstərilməklə, inzibati xətanın törədildiyi anın fotosəklini almaq və s.

Vəkilin səlahiyyəti vəkil qurumları tərəfindən verilən orderlə təsdiq edilir. Nümayəndənin səlahiyyəti Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada verilən etibarnamə ilə təsdiq edilir.

İnzibati qaydada tutulan yetkinlik yaşına çatmayanların, icraatın aparıldığı dili bilməyənlərin, lal, kar, kor, fiziki və ya psixi qüsurları üzündən özlərinin müdafiə hüququnu həyata keçirə bilməyən digər şəxslərin işlərində vəkilin iştirakı məcburidir.

Göstərilən hallarda barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin müdafiəçidən imtinası qəbul olunmur.

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs tərəfindən seçilmiş vəkilin gəlməsi qeyri-mümkün olduqda səlahiyyətli subyekt - hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada həmin şəxsi vəkil ilə təmin edir.

Maddi vəziyyətinə görə öz hesabına vəkil tutmaq imkanı olmadıqda, inzibati qaydada tutulmuş şəxsə hüquqi yardım dövlətin vəsaiti hesabına göstərilir. Belə halda vəkil öz vəzifələrini yerinə yetirməkdən imtina edə bilməz.

İcraatın həyata keçirilməsinə köməklik göstərən şəxslər və orqanlar. İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın həyata keçirilməsinə köməklik göstərən şəxslər və orqanlar aşağıdakılardır:

- şahid (İXM, maddə 67);
- hal şahidləri (İXM, maddə 69);

- mütəxəssis (İXM, maddə 70);
- ekspert (İXM, maddə 71);
- tərcüməçi (İXM, maddə 72).

Şahidlər. İnzibati xətalər haqqında işlərdə şahid qismində iş üzrə müəyyən edilməli olan hallar barədə məlumatı olan şəxslər çağırılı bilirlər.

Şahid hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) çağırışı ilə göstərilən vaxtda gəlməyə, doğru izahatlar verməyə, protokola daxil edilmiş izahatını imzası ilə təsdiq etməyə, iş üzrə ona məlum olan məlumatları bildirməyə və suallara cavab verməyə borcludur.

Şahidin özünə və yaxın qohumlarına qarşı izahat verməmək, tərcüməçinin köməyindən pulsuz istifadə etmək, izahatının doğru yazılması barədə protokola müvafiq qeydlər etmək hüququ vardır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 66-cı maddəsinə əsasən, heç kəs öz yaxın qohumları barədə izahat verməyə məcbur edilə bilməz.

01 may 2018-ci il tarixindən Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcələsinə edilən dəyişikliyə əsasən “qohumluq” anlayışının dairəsi dəyişmişdir. Əvvəlki redaksiyadan fərqli olaraq hazırda “qohum” və “yaxın qohum” anlayışları fərqləndirilir.

Yeni redaksiyaya əsasən “qohum” dedikdə, babaya və nənəyə qədər əcdadları ümumi olan şəxslər, ər-arvadın yaxın qohumları, babanın, nənənin, valideynin, övladlığa götürənin, doğma və ögey qardaş və bacının, uşağın, övladlığa götürülənin və ya nəvənin əri (arvadı) və ya onların yaxın qohumları nəzərdə tutulur. Yaxın qohumlara babalar, nənelər, valideynlər, övladlığa götürənlər, doğma və ögey qardaşlar və bacılar, ər-arvad, uşaqlar, övladlığa götürülənlər, nəvələr aiddirlər.

Qanunverici inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatda şahid kimi sorğu-sual edilə bilən şəxslərin bir qismi ilə əlaqədar bəzi məhdudiyətlər müəyyən etmişdir. Belə ki, yetkinlik yaşına çatmayan on dörd yaşında olan şəxslər pedaqoji işçinin və ya psixoloqun iştirakı ilə sorğu-sual edilməlidir. Zərurət yarandıqda yetkinlik yaşına çatmayan şəxs qanuni nümayəndəsinin iştirakı ilə də sorğu-sual edilə bilər.

Bilə-bilə yalan izahat verməyə görə inzibati məsuliyyət haqqında şahidə xəbərdarlıq edilir. Şahid öz vəzifələrini yerinə yetirməkdən imtina etdikdə və ya çağırış üzrə gəlməkdən qəsdən boyun qaçırdıqda o, İXM-in 532-ci maddəsinə əsasən (Çağırış üzrə gəlməkdən qəsdən boyun qaçırma, izahat, yaxud rəy verməkdən imtina etmə) inzibati məsuliyyətə cəlb edilir.

Şahid kimi sorğu-sual edilə bilməyən şəxslər aşağıdakılardır:

- fiziki və psixi qüsurlarına görə inzibati xəta haqqında iş üçün əhəmiyyətli olan hadisələri dərk edə bilməyən və onlar haqqında düzgün izahat verə bilməyən şəxs;
- müdafiəçi vəzifəsinin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar olaraq inzibati xəta törətmiş şəxsin ona bildirdiyi hallar haqqında inzibati xəta törətmiş şəxsin vəkili;
- öz nümayəndə vəzifələrini icra etməsi ilə əlaqədar onlara məlum olmuş hallar haqqında fiziki şəxsin qanuni nümayəndəsi və ya hüquqi şəxsin nümayəndəsi.

Hal şahidləri. İşin nəticəsində maraqlı olmayan yetkinlik yaşına çatmış şəxslər inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın aparılmasında iştirak etmək üçün icraatında inzibati xəta haqqında iş olan vəzifəli şəxs tərəfindən hal şahidi kimi dəvət olunurlar. Hal şahidlərinin sayı iki nəfərdən az ola bilməz.

Şəxsi axtarış, əşyaların yoxlanılması, nəqliyyat vasitəsinə baxış, əşyaları və sənədləri götürmə, eləcə də sərxoşluq vəziyyətinin müayinəsi aparılarkən hal şahidlərinin iştirakı məcburidir. Hal şahidləri onların iştirakı ilə həyata keçirilən prosessual hərəkətləri, onların məzmununu və nəticəsini protokolda öz imzası ilə təsdiq edirlər.

Hal şahidlərinin inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatda iştirak etmələri protokolda qeyd edilir. İnzibati xəta haqqında iş üzrə prosessual hərəkətlər barəsində hal şahidlərinin qeydləri protokolda göstərilir.

Qanunvericinin mövqeyinə görə, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatda hal şahidləri şahid kimi sorğu-sual edilə bilərlər.

Mütəxəssislər. İnzibati xətalər haqqında işlərin nəticəsində şəxsən maraqlı olmayan, sübutların aşkar edilməsində, götürülməsində və rəsmiləşdirilməsində, habelə texniki vasitələrin tətbiq edilməsində kömək göstərilməsi üçün xüsusi biliyə malik olan şəxs icraatında inzibati xəta haqqında iş olan hakim, vəzifəli şəxs tərəfindən inzibati xətalər haqqında iş üzrə icraatda iştirak etmək üçün mütəxəssis kimi dəvət olunur.

Mütəxəssisin aşağıdakı vəzifələri vardır:

- icraatında inzibati xəta haqqında iş olan hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) çağırışı üzrə gəlmək;
- sübutların aşkar edilməsində, götürülməsində, rəsmiləşdirilməsində iştirak etmək;
- yerinə yetirdiyi hərəkətlər barədə izahatlar vermək;
- yerinə yetirdiyi hərəkətlərin məzmununu və nəticəsini protokolda öz imzası ilə təsdiq etmək;

- inzibati xəta törətmiş şəxslə, zərər çəkmiş şəxslə, onun nümayəndəsi (qanuni nümayəndəsi) ilə, vəkillə, prokurorla, hakimlə, kollegial orqanın üzvü ilə və ya icraatında inzibati xəta haqqında iş olan vəzifəli şəxslə qohumluq əlaqələri olduqda, yaxud əvvəllər həmin işlər üzrə digər iştirakçı qismində iştirak etdikdə və ya işin nəticəsində birbaşa və ya dolayısı ilə maraqlı olması barədə kifayət qədər əsaslar olduqda, mütəxəssisi dəvət etmiş hakimə, səlahiyyətli vəzifəli şəxsə özü-özünə etiraz etmə haqqında məlumat vermək.

Mütəxəssisin aşağıdakı hüquqları vardır:

- iştirak etdiyi prosessual hərəkətin predmetinə aid olan iş üzrə materiallarla tanış olmaq;
- icraatında inzibati xəta haqqında iş olan hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) icazəsi ilə barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə, zərər çəkmiş şəxsə, şahidlərə iştirak etdiyi prosessual hərəkətin predmetinə aid olan suallar vermək;
- aparılan hərəkətlərə dair qeydlər etmək və izahatlar vermək.

Bilə-bilə yalan izahat verməsinə görə inzibati məsuliyyət haqqında mütəxəssisə xəbərdarlıq edilir. Mütəxəssis öz vəzifələrini yerinə yetirməkdən imtina etdikdə və ya çağırış üzrə gəlməkdən qəsdən boyun qaçırdıqda o, İXM-in 532-ci maddəsinə əsasən (Çağırış üzrə gəlməkdən qəsdən boyun qaçırma, izahat, yaxud rəy verməkdən imtina etmə) inzibati məsuliyyətə cəlb edilir.

Ekspert. Elm, incəsənət, texnika və ya sənət sahəsində məsələlərin izahı üçün ekspertizanın aparılması və ekspert rəyinin verilməsi üçün kifayət qədər xüsusi biliyə malik olan və inzibati xəta haqqında işin nəticəsində şəxsən maraqlı olmayan şəxs ekspert kimi dəvət olunur.

Ekspertin vəzifələri aşağıdakılardır:

- icraatında inzibati xəta haqqında iş olan hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) çağırışı üzrə gəlmək;
- təqdim edilmiş obyektlərin və iş üzrə materialların tam və hərtərəfli tədqiqatını aparmaq və qoyulmuş suallar üzrə əsaslandırılmış və obyektiv rəy vermək;

✚ inzibati xəta törətmiş şəxsə, zərər çəkmiş şəxsə, onun nümayəndəsi (qanuni nümayəndəsi) ilə, vəkillə, prokurorla, hakimlə, kollegial orqanın üzvü ilə və ya icraatında inzibati xəta haqqında iş olan vəzifəli şəxsə qohumluq əlaqələri olduqda, yaxud əvvəllər həmin işlər üzrə digər iştirakçı qismində iştirak etdikdə və ya işin nəticəsində birbaşa və ya dolayısı ilə maraqlı olması barədə kifayət qədər əsaslar olduqda, ekspertizanı təyin etmiş hakimə, səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) özü-özünə etiraz etmə haqqında məlumat vermək.

Verilən suallar ekspertin xüsusi biliyindən kənara çıxdıqda, tədqiqat obyektləri və iş üzrə materiallar rəy verilməsi üçün yararsız olduqda və ya kifayət qədər olmadıqda, ekspert rəy verməkdən imtina edir.

Ekspertin aşağıdakı hüquqları vardır:

- ekspertizanın predmetinə aid olan iş üzrə materiallarla tanış olmaq;
- iş üzrə rəy verilməsi üçün zəruri olan əlavə materialların təqdim olunması barədə vəsatət vermək;
- ekspertizanın predmetinə aid olan məlumatların aydınlaşdırılması üçün icraatında inzibati xəta haqqında iş olan hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) icazəsi ilə barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə, zərər çəkmiş şəxsə, şahidlərə suallar vermək;
- qoyulmuş suallardan əlavə, ekspertizanın predmetinə aid olan və iş üçün əhəmiyyətli sayılan digər halları öz rəyində göstərmək.

Bilə-bilə yalan rəy verməsinə görə inzibati məsuliyyət haqqında ekspertə xəbərdarlıq edilir. Ekspert öz vəzifələrini yerinə yetirməkdən imtina etdikdə və ya çağırış üzrə gəlməkdən qəsdən boyun qaçırdıqda o, İXM-in 532-ci maddəsinə əsasən (Çağırış üzrə gəlməkdən qəsdən boyun qaçırma, izahat, yaxud rəy verməkdən imtina etmə) inzibati məsuliyyətə cəlb edilir.

Tərcüməçi. İnzibati xətalər haqqında işlərin nəticəsində şəxsən maraqlı olmayan, yetkinlik yaşına çatmış və tərcümə üçün zəruri olan dilləri bilən şəxs inzibati xətalər haqqında işlərin icraatında tərcüməçi ola bilər.

Tərcüməçi icraatında inzibati xəta haqqında iş olan hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən təyin edilir.

Tərcüməçi icraatında inzibati xəta haqqında iş olan hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) çağırışı üzrə gəlməyə və ona tapşırılan tərcüməni tam və dəqiq yerinə yetirməyə və tərcümənin düzgünlüyünü öz imzası ilə təsdiq etməyə borcludur.

İnzibati xəta törətmiş şəxsə, zərər çəkmiş şəxsə, onun nümayəndəsi (qanuni nümayəndəsi) ilə, vəkillə, prokurorla, hakimlə, kollegial orqanın üzvü ilə və ya icraatında inzibati xəta haqqında iş olan vəzifəli şəxsə qohumluq əlaqələri olduqda, yaxud əvvəllər həmin işlər üzrə digər iştirakçı qismində iştirak etdikdə və ya işin nəticəsində birbaşa və ya dolayısı ilə maraqlı olması barədə kifayət qədər əsaslar olduqda, tərcüməçi onu dəvət etmiş səlahiyyətli vəzifəli şəxsə özü-özünə etiraz etmə haqqında məlumat verməlidir.

Bilə-bilə yanlış tərcümə etməsinə görə inzibati məsuliyyət haqqında tərcüməçiyə xəbərdarlıq edilir. Tərcüməçi təyin olunmuş şəxs öz vəzifələrini yerinə yetirməkdən imtina etdikdə və ya çağırış üzrə gəlməkdən qəsdən boyun qaçırdıqda o, İXM-in 532-ci maddəsinə əsasən (Çağırış üzrə gəlməkdən qəsdən boyun qaçırma, izahat, yaxud rəy verməkdən imtina etmə) inzibati məsuliyyətə cəlb edilir.

İkinci sualı yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdik ki:

1. İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatda iştirak edən orqan və vəzifəli şəxsləri, eləcə də digər iştirakçıları səlahiyyətlərinin məzmun və həcmi, onların icraatda

iştirakının forma və metodları baxımdan bir neçə qrupa bölmək olar:

- işin müqəddəratını müəyyən edən hüquqi sənədlər tərtib etmək və müvafiq hüquqi aktları qəbul etmək hüququna malik olan səlahiyyətli orqanlar və vəzifəli şəxslər;

- işdə şəxsi marağı olan subyektlər;

- icraatın həyata keçirilməsinə köməklik göstərən şəxslər və orqanlar;

- icraatın xüsusi qrup iştirakçıları.

2. İşdə şəxsi marağı olan subyektlər aşağıdakılardır:

- barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs (İXM, maddə 371);

- zərər çəkən şəxs;

- fiziki şəxsin qanuni nümayəndələri;

- hüquqi şəxsin nümayəndəsi;

- müdafiəçi və nümayəndə.

3. İcraatın həyata keçirilməsinə köməklik göstərən şəxslər və orqanların sırasına şahid, hal şahidləri, mütəxəssis, ekspert və tərcüməçi daxildir.

Sual 3. İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda sübutlar və onların qiymətləndirilməsi

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 8-ci maddəsinə əsasən, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin təqsiri İnzibati Xətlər Məcəlləsi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada sübuta yetmədikdə və bu, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata baxmış hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qüvvəyə minmiş qərarı ilə müəyyən edilmədikdə o, təqsiri olmayan hesab edilir.

İnzibati məsuliyyətə cəlb olunan şəxs təqsirsizliyini sübut etməyə borclu deyildir. İnzibati məsuliyyətə cəlb olunmuş şəxsin təqsirli olması barəsində olan şübhələr onun xeyrinə həll olunur.

Göstərilən maddədən göründüyü kimi, şəxsin təqsiri müəyyən edilmiş qaydada sübut olunmalıdır. Sübut etmə vəzifəsi işə baxan orqan (vəzifəli şəxs) üzərinə qoyulub. Bu vəzifə həm də Azərbaycan Respublikası İXM-in 48-ci maddəsində inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın vəzifəsi kimi müəyyən edilmişdir.

Sübut etmə prosesi özündə sübutların aşkar edilməsini, onların tədqiq edilməsini və sənədləşdirilməsini cəmləşdirir.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda aşağıdakı hallar müəyyən edilməli və sübuta yetirilməlidir:

- inzibati xəta hadisəsi (inzibati xəta törədilmişdir);
- inzibati xəta törətmiş şəxs;
- inzibati xəta törətməkdə şəxsin təqsiri;
- inzibati məsuliyyəti ağırlaşdıran və yüngülləşdirən hallar;
- inzibati xəta nəticəsində vurulan zərərin xarakteri və miqdarı;
- inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatı rədd edən hallar;
- işin düzgün həlli üçün əhəmiyyətli olan digər hallar, habelə inzibati xətanın

törədilməsinə kömək edən səbəblər və şərait (İXM, maddə 75).

Yuxarıda göstərilən hər bir hal sübutlarla təsdiq olunmalıdır.

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 76-cı maddəsinə əsasən, inzibati xətanın olub-olmamasını, inzibati xəta törədən şəxsin təqsirini və işin düzgün həlli üçün əhəmiyyətli olan digər halları müəyyən etmək üçün hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) əsaslına bildiyi hər cür faktiki məlumatlar inzibati xətlər haqqında işlər üzrə sübutlar sayılır. Bu məlumatlar maddi sübutlarla, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin, zərər çəkmiş şəxsin, şahidlərin izahatları ilə, digər sənədlərlə, xüsusi texniki vasitələrin göstəriciləri ilə, ekspertin rəyi ilə, inzibati xəta haqqında protokolla, İXM ilə müəyyən edilmiş digər protokollarla müəyyən edilir. Qanuna zidd olaraq əldə edilmiş sübutların istifadə edilməsinə yol verilmir.

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 77-ci maddəsinə əsasən, maddi sübutlar dedikdə, inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyekt olmuş predmetlər, yaxud üzərində inzibati xətanın izlərini saxladığına görə inzibati xəta haqqında iş üzrə əhəmiyyət kəsb edən halların müəyyən edilməsinə kömək edən predmetlər başa düşülür.

Maddi sübutların fotosəkilləri çəkilir və onlar inzibati xəta haqqında işə əlavə edilir. Maddi sübutlar inzibati xətlər haqqında protokolda qeyd edilir. İcraatında inzibati xəta haqqında iş olan hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) iş üzrə icraat başa çatanaqədər maddi sübutların qorunub saxlanılmasının təmin edilməsi üçün tədbirlər görməli, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat başa çatdıqdan sonra maddi sübutlar haqqında qərar qəbul etməlidir.

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 78-ci maddəsinə əsasən, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin izahatı iş üzrə ona məlum olan hallar və işdə olan sübutlar üzrə şifahi və ya yazılı formada verilən məlumatlardan ibarətdir. Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin izahatı inzibati xəta haqqında protokolda, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın təmin edilməsi tədbirlərinin tətbiq edilməsi haqqında protokolda, inzibati xəta haqqında işə baxma ilə əlaqədar iclas protokolunda göstərilir.

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 79-cu maddəsinə əsasən, zərər çəkmiş şəxsin və şahidlərin izahatları iş üzrə ona məlum olan hallar və işdə olan sübutlar üzrə şifahi və ya yazılı formada verilən məlumatlardan ibarətdir. Zərər çəkmiş şəxsin və şahidin izahatları inzibati xəta haqqında protokolda, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın təmin edilməsi tədbirlərinin tətbiq edilməsi haqqında protokolda, inzibati xəta haqqında işə baxma ilə əlaqədar iclas protokolunda göstərilir. Mənbəyi məlum olmayan məlumatlara əsaslanan şahid izahatları sübut hesab edilmir.

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 80-ci maddəsinə əsasən, sənədlərdə müəssisələrin, idarələrin, təşkilatların, vəzifəli şəxslərin və fiziki şəxslərin təsdiq etdikləri və ya şərh etdikləri məlumatların inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat üçün əhəmiyyəti varsa, bu sənədlər iş üzrə sübutlar hesab edilir.

Sənədlər yazılı və ya digər formada müəyyən edilmiş məlumatları özündə əks etdirə bilər. Fotoşəkillər, səsyazma və ya videoyazı materialları, məlumat bazası və məlumat bankı və digər məlumatları olan müvafiq daşıyıcılar sənədlər hesab olunur. İcraatında inzibati xəta haqqında iş olan hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) iş üzrə icraat başa çatanaqədək sənədlərin qorunub saxlanılmasının təmin edilməsi üçün tədbirlər görməli, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat başa çatdıqdan sonra onlar haqqında qərar qəbul etməlidir.

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 81-ci maddəsinə əsasən, müvafiq sertifikatı olan və metroloji sınaqdan keçmiş ölçü cihazları xüsusi texniki vasitələr adlanır. Yol hərəkəti qaydaları və yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalərin aşkarlanmasında istifadə olunan, foto və ya video qeydiyyat funksiyalarına malik xüsusi texniki vasitələr DİN-in mərkəzi informasiya sistemində inteqrasiya olunmalıdır. Xüsusi texniki vasitələrin göstəriciləri inzibati xəta haqqında iş üzrə protokolda (inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar) qeyd edilir.

Təcrübədə inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın aparılması zamanı əksərən xüsusi biliklərə ehtiyac olur. İXM-in 82-ci maddəsinə əsasən, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat zamanı əhəmiyyət kəsb edən hər hansı məsələnin həlli üçün elm, incəsənət, texnika və ya sənət sahəsində xüsusi bilik tələb edən məsələlərin aydınlaşdırılması məqsədi ilə hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qərarı ilə ekspertiza təyin edilir.

Adı çəkilən qərardada aşağıdakılar göstərilir:

- ✚ ekspertizanın təyin olunması üçün əsaslar;
- ✚ ekspertin soyadı, adı və atasının adı və ya ekspertiza aparılacaq idarənin adı;
- ✚ ekspertin rəy verməli olduğu məsələlər;
- ✚ ekspertin sərəncamına verilən materiallar;
- ✚ ekspertə onun hüquq və vəzifələrinin izah edilməsi və bilə-bilə yalan rəy verilməsinə görə inzibati məsuliyyət barədə xəbərdarlıq haqqında qeyd.

Ekspertin qarşısında qoyulan suallar onun xüsusi biliyindən kənara çıxmamalıdır. İcraatında inzibati xəta haqqında iş olan hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) ekspertizanın təyin olunması haqqında qərardadı icraya göndərməzdən əvvəl həmin qərardadla barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsi, zərər çəkmiş şəxsi tanış etməli, onların hüquqlarını izah etməlidir.

Ekspert öz adından yazılı formada rəy verir və onu imzalayır. Ekspertin rəyində ekspertizanın aparıldığı tarix və yer, ekspertizanın aparılmasının əsasları, onun məzmunu, habelə ekspertin qarşısında qoyulmuş suallar üzrə əsaslandırılmış cavablar və yekun nəticələr göstərilir.

Nəzərə alınması vacibdir ki, icraat zamanı obyektiv həqiqətin müəyyən edilməsi və yekunda ədalətli qərarın qəbul edilməsi üçün bəzən əlavə məlumatların toplanması zərurəti yaranır. Qanunvericinin mövqeyinə görə icraatında inzibati xəta haqqında iş olan hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) işin həll edilməsi üçün zəruri olan əlavə məlumatların tələb edilməsi barədə qərardad qəbul edə bilər.

Məlumatlar tələb edildiyi vaxtdan üç günədək müddətdə, inzibati həbs nəzərdə tutulan inzibati xəta törədildikdə isə dərhal müvafiq orqanlar, təşkilatlar, idarələr və müəssisələr tərəfindən qərardad qəbul etmiş hakimə, səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) göndərməlidir.

Müvafiq orqanlardan, təşkilatlardan, idarələrdən və müəssisələrdən tələb edilən məlumatların təqdim edilməsi mümkün olmadıqda, onlar üç günədək müddətində, inzibati həbs nəzərdə tutulan inzibati xəta törədildikdə isə dərhal qərardad qəbul etmiş hakimə, səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) bu barədə yazılı formada xəbər verməyə borcludurlar.

İnzibati xətlər haqqında işlərə baxan hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) işin bütün hallarının məcmusunun hərtərəfli, tam və obyektiv surətdə baxılmasına əsaslanan öz daxili inamı ilə sübutları qiymətləndirir. Heç bir sübutun qabaqcadan müəyyən edilmiş qüvvəsi yoxdur.

Qeyd edilməsi vacibdir ki, toplanılan materiallarda fakt olaraq cinayət əlamətləri aşkar edilərsə, materiallar aidiyyətlik üzrə prokurora, ibtidai istintaq və ya təhqiqat orqanına göndərilməlidir.

Nəticə

Mühazirənin yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdim ki, plana daxil edilmiş sualların açığlanması ilə mənimsənilməsi zəruri olan hüquqi biliklər həm nəzəri, həm də təcrübi cəhətdən böyük əhəmiyyət kəsb edir. Məhz həmin biliklər “Polis haqqında” Qanunun 3-cü maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən polisin qarşısında duran əsas vəzifələrin, 13-cü maddəsinə əsasən polis əməkdaşının ümumi vəzifələrinin, 14-cü maddəsinə əsasən “ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi sahəsində” və həmin qanunun 16-cı maddəsinə əsasən “yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində” polis əməkdaşının vəzifələrinin qanunvericiliyə müvafiq olaraq yerinə yetirilməsinin hüquqi bazasını təşkil edir.

Mühazirənin gedişatı prosesində cinayətkarlığa və digər hüquqpozmalara qarşı mübarizədə polisin inzibati fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən biri olan inzibati yurisdiksiya fəaliyyətinin rolunun böyük olduğu xüsusilə qeyd edilmişdir. Digər tərəfdən isə inzibati yurisdiksiya fəaliyyətinin qanunvericiliyə müvafiq olaraq həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə mühazirənin vasitəsi ilə mənimsənilməsi zəruri olan hüquqi biliklərin sizin hər biriniz tərəfindən daha dərindən və ətraflı öyrənilməsi gələcək fəaliyyətinizin əsas şərtlərindən biridir.

Belə ki, mühazirə materiallarından sizlərə təqdim edilən məlumatları (həm nəzəri, həm qanunvericiliyin müddəaları, həmçinin müəllif mövqeyi olmaqla) mənimsəməklə sizlər gündəlik xidməti vəzifələrinizi həm inzibati xətlər qanunvericiliyinə müvafiq olaraq, həm də qanunçuluğun tələbləri çərçivəsində həyata keçirəcəksiniz. Digər tərəfdən inzibati yurisdiksiya fəaliyyəti ilə polisin əksər xidmətlərinin məşğul olduğu üçün bu biliklərin mənimsənilməsi peşəkar zabit heyətində çalışacaq şəxslər üçün zəruri hesab edilir.